

VI. előadás

3. Lokális approximáció elve, végeelem diszkretizáció egydimenziós feladatra

3.3. Csomóponti elmozdulások meghatározása

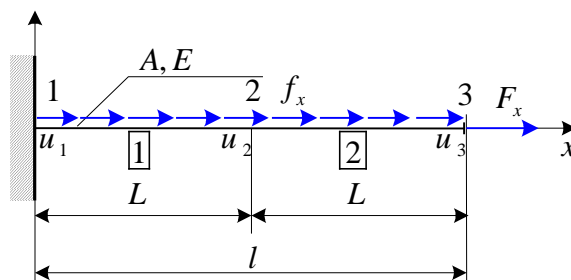
A szerkezet teljes potenciális energiája

$$\Pi_p(u_2, u_3) = \frac{1}{2} \underbrace{\begin{bmatrix} u_2 & u_3 \end{bmatrix}}_{\underline{q}^T} \underbrace{\begin{bmatrix} \frac{2AE}{L} & -\frac{AE}{L} \\ -\frac{AE}{L} & \frac{AE}{L} \end{bmatrix}}_{\underline{K}} \underbrace{\begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix}}_{\underline{q}} - \underbrace{\begin{bmatrix} u_2 & u_3 \end{bmatrix}}_{\underline{q}^T} \underbrace{\begin{bmatrix} \frac{f_x L}{2} \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix}}_{\underline{f}}$$

azaz

$$\Pi_p(\underline{q}) = \frac{1}{2} \underline{q}^T \underline{K} \underline{q} - \underline{q}^T \underline{f}$$

a csomóponti elmozdulási paraméterek kétváltozós függvénye. A potenciális energia minimum elv értelmében keressük ennek a többváltozós függvénynek a minimumát. A minimum létezésének szükséges feltétele a Ritz-módszernél is bemutatott (azaz kétváltozós függvény szélsőértékét keressük):

1

. ábra: Húzott-nyomott rúdfeladat

Azaz akkor lesz a potenciális energiának szélsőértéke, ha

$$\min \Pi_p(u_2, u_3) \Rightarrow \frac{\partial \Pi_p(u_2, u_3)}{\partial u_2} = 0, \quad \frac{\partial \Pi_p(u_2, u_3)}{\partial u_3} = 0$$

Tömörebb felírással:

$$\min \Pi_p(\underline{q}) \Rightarrow \underline{0} = \frac{\partial \Pi_p(\underline{q})}{\partial \underline{q}}.$$

Részletesebb felírással:

a kijelölt szorzásokat elvégezve:

$$\begin{aligned} \Pi_p(u_2, u_3) &= \frac{1}{2} \frac{AE}{L} [2(u_2)^2 - 2u_2u_3 + (u_3)^2] - u_2 f_x L - u_3 \left(\frac{f_x L}{2} + F_x \right) \\ 0 &= \frac{\partial \Pi_p(u_2, u_3)}{\partial u_2} = \frac{\partial \left\{ \frac{1}{2} \frac{AE}{L} [2(u_2)^2 - 2u_2u_3 + (u_3)^2] - u_2 f_x L - u_3 \left(\frac{f_x L}{2} + F_x \right) \right\}}{\partial u_2} = \\ &= \frac{1}{2} \frac{AE}{L} [4(u_2) - 2u_3] - f_x L = \frac{AE}{L} [2(u_2) - u_3] - f_x L, \text{ ahol a kapott eredmény azt mutatja,} \end{aligned}$$

hogy visszakaptuk $\frac{AE}{L} \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} f_x L \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix}$ első sorát.

Továbbá

$$\begin{aligned} 0 &= \frac{\partial \Pi_p(u_2, u_3)}{\partial u_3} = \frac{\partial \left\{ \frac{1}{2} \frac{AE}{L} [2(u_2)^2 - 2u_2u_3 + (u_3)^2] - u_2 f_x L - u_3 \left(\frac{f_x L}{2} + F_x \right) \right\}}{\partial u_3} = \\ &= \frac{1}{2} \frac{AE}{L} [-2u_2 + 2u_3] - \left(\frac{f_x L}{2} + F_x \right) = \frac{AE}{L} [-u_2 + u_3] - \left(\frac{f_x L}{2} + F_x \right), \text{ ahol a kapott eredmény azt} \end{aligned}$$

mutatja, hogy visszakaptuk $\frac{AE}{L} \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} f_x L \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix}$ második sorát.

A műveleteket elvégezve

$$\underline{0} = \frac{\partial \Pi_p(\underline{q})}{\partial \underline{q}} = \frac{\partial \left(\frac{1}{2} \underline{q}^T \underline{K} \underline{q} - \underline{q}^T \underline{f} \right)}{\partial \underline{q}} = \underline{K} \underline{q} - \underline{f}$$

összefüggést kapjuk, ami átrendezés után egy lineáris algebrai egyenletrendszer:

$$\underline{K} \underline{q} = \underline{f}$$

azaz

$$\underbrace{\begin{bmatrix} \frac{2AE}{L} & -\frac{AE}{L} \\ -\frac{AE}{L} & \frac{AE}{L} \end{bmatrix}}_{\underline{\underline{K}}} \underbrace{\begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix}}_{\underline{\underline{q}}} = \underbrace{\begin{bmatrix} f_x L \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix}}_{\underline{\underline{f}}}$$

$$\frac{AE}{L} \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} f_x L \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix}$$

A lineáris algebrai egyenletrendszer két egyenletet és két ismeretlent tartalmaz. Mivel az együtthatók mátrix determinánsa nyilvánvalóan nem nulla biztos, hogy megoldható a csomópontra elmozdulás paraméterekre.

Balról szorozzuk meg az egyenletet $\underline{\underline{K}}^{-1}$ -nel.

$$\underline{\underline{K}}^{-1} / \underline{\underline{K}} \underline{\underline{q}} = \underline{\underline{f}} \Rightarrow \underbrace{\underline{\underline{K}}^{-1} \underline{\underline{K}}}_{\underline{\underline{T}}} \underline{\underline{q}} = \underline{\underline{K}}^{-1} \underline{\underline{f}}$$

$$\underline{\underline{q}} = \underline{\underline{K}}^{-1} \underline{\underline{f}},$$

ahol

$$\underline{\underline{K}}^{-1} = \frac{(\text{adj}(\underline{\underline{K}}))^T}{\det(\underline{\underline{K}})} \text{ inverz mátrix,}$$

$\det(\underline{\underline{K}}) = 2 - 1 = 1$ (a főátlók szorzatát kivonjuk egymásból),

adjungált mátrix: a mátrix elemeihez tartozó előjeles aldeterminánsokból képzett mátrix

$$\text{adj}(\underline{\underline{K}}) = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}.$$

$$\text{Így } \underline{\underline{K}}^{-1} = \frac{(\text{adj}(\underline{\underline{K}}))^T}{\det(\underline{\underline{K}})} = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix} = \frac{L}{AE} \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} f_x L \\ \frac{f_x L}{2} + F_x \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{f_x L^2}{2AE} + \frac{F_x L}{AE} \\ \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{2F_x L}{AE} \end{bmatrix}$$

$$u_2 = \frac{3}{2} \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{F_x L}{AE}$$

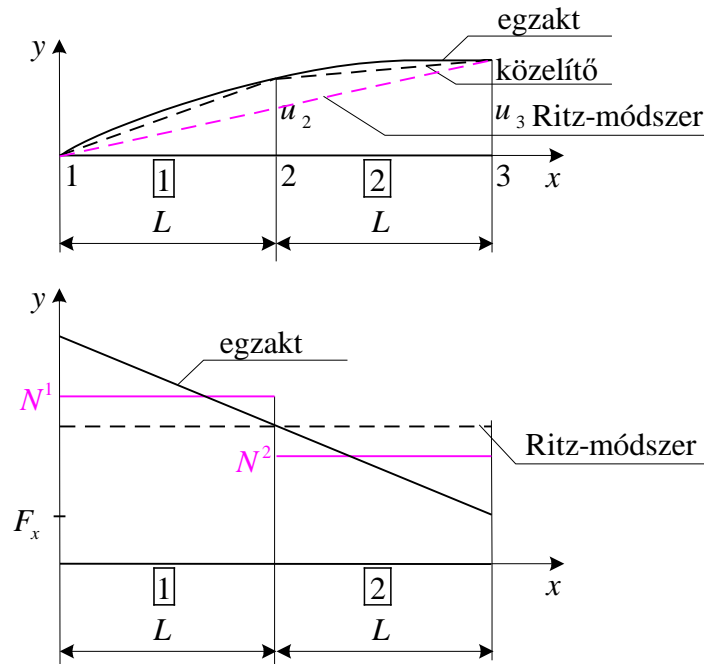
$$u_3 = 2 \frac{f_x L^2}{AE} + 2 \frac{F_x L}{AE}$$

A rúderök előállítás:

$$N^1(\xi) = AE \frac{du^1(\xi)}{d\xi} = AE \begin{bmatrix} -\frac{1}{L} & \frac{1}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_1 \\ u_2 \end{bmatrix} = AE \begin{bmatrix} -\frac{1}{L} & \frac{1}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 \\ \frac{3}{2} \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{F_x L}{AE} \end{bmatrix} = \frac{3}{2} f_x L + F_x$$

$$N^2(\xi) = AE \frac{du^2(\xi)}{d\xi} = AE \begin{bmatrix} -\frac{1}{L} & \frac{1}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix} = AE \begin{bmatrix} -\frac{1}{L} & \frac{1}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{3}{2} \frac{f_x L^2}{AE} + \frac{F_x L}{AE} \\ 2 \frac{f_x L^2}{AE} + 2 \frac{F_x L}{AE} \end{bmatrix} = \frac{1}{2} f_x L + F_x$$

Az 1. ábrán vázolt eredmények alapján látható, hogy a rúderő vonatkozásában a rúdelemek felező pontjai optimális kiértékelő helynek bizonyulnak. Ez általában csak akkor áll fenn, ha a tartományt egyenlő hosszúságú elemekre osztjuk.

2. ábra: A rúderő eloszlása a szerkezet mentén

3.4. A végelem módszer gondolatmenetének összefoglalása:

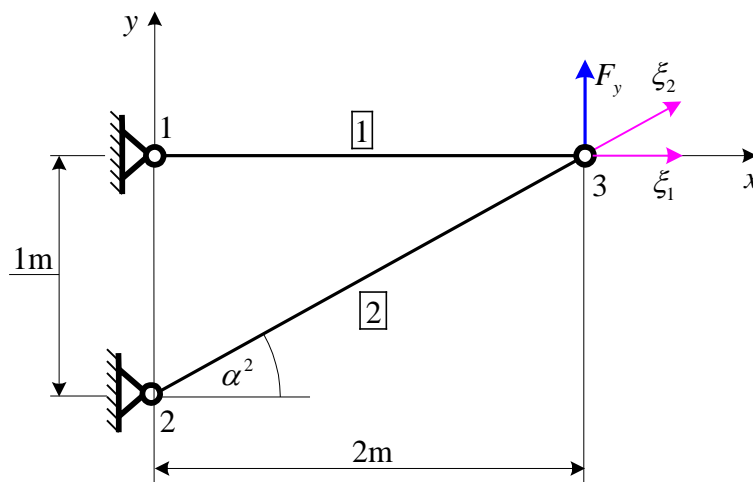
A végelem módszer lokális approximáció elve (végelem diszkretizáció egydimenziós feladatra) alapján összefoglaljuk a legfontosabb lépéseket, amelyek egy átlános térbeli rugalmas feladatra is fennállnak.

A végelem módszer lépései:

- ❖ A vizsgált szerkezetet véges számú részre, elemekre bontjuk.
- ❖ A keresett megoldást elemenként külön-külön közelítjük.
- ❖ Az elemek valóságos kapcsolódásának megfelelően az elemeket egymáshoz illesztjük, amire az elemek határain kijelölt kapcsolódási pontok, csomópontok, illetve azok elmozdulásai szolgálnak. Így a teljes szerkezetre érvényes közelítést nyerünk, ami már csak a csomópontok jellemző elmozdulásait foglalja magába.
- ❖ A teljes szerkezetre ismert közelítés alapján felírható a szerkezet alakváltozási energiája és a külső erők munkája (azaz a teljes potenciális energia) a csomóponti elmozdulások függvényében.

- ❖ A szerkezet mozgását korlátozó kényszereket is csomópontokra vonatkozó kinematikai előírásokkal vesszük figyelembe. ez többnyire azt jelenti, hogy a megfelelő csomópont minden-, vagy adott irányú elmozdulását meggátoljuk.
- ❖ Energetikai megfontolásokból (a teljes potenciális energia minimum elve) származtatható a közelítésben felvett összes csomóponti paraméter (elmozdulási koordináták) kiszámítására szolgáló egyenletrendszer. Lineárisan rugalmas szerkezet statikus terhelése mellett ez gyakran nagyméretű lineáris algebrai egyenletrendszer. Az egyenletrendszer a szerkezet egyensúlyát fejezi ki.
- ❖ Az egyenletrendszer megoldása után a csomóponti paraméterek ismeretében, meghatározható bármelyik szerkezeti elem szilárdságtani állapota, azaz tetszőleges pontban megkaphatjuk az elmozdulási, alakváltozási és feszültségi állapot jellemzőit.

3.5. Rácsos szerkezet vizsgálata húzott-nyomott rúdelemekkel:

3. ábra: Rácsos szerkezet

Az eddigi végeelemes számításnál kihasználtuk, hogy az x és ξ koordináta tengelyek egyirányúak. A továbbiakban olyan szerkezetet vizsgálunk, ahol a rúdelemek szöget zárnak be egymással.

Adott: a 2. ábrán látható rácsos szerkezet geometriája, terhelése a végeelemes felosztással. Az adatok számszerű értékei:

A rúdhosszak: $L_1 = 2m$, $L_2 = \sqrt{1^2 + 2^2} = \sqrt{5}m$, $A_1 = 10^{-4}m^2$, $A_2 = 2 \cdot 10^{-4}m^2$, $\alpha_1 = 0^\circ$,

$$\sin \alpha_2 = \frac{1}{\sqrt{5}}, \cos \alpha_2 = \frac{2}{\sqrt{5}},$$

Anyagjellemzők $E = E_1 = E_2 = 2 \cdot 10^5 \text{ MPa}$,

Terhelés: $F_y = 100 \text{ N}$

A megoldás során jelölje rendre U, V az x, y irányú elmozdulást.

Kinematikai peremfeltételek: $U_1 = 0, V_1 = 0, U_2 = 0, V_2 = 0$

Feladat: U_3, V_3 meghatározása (3-s csomópont x és y irányú elmozdulásai).

Megoldás: a korábbiaknak megfelelően a szerkezet teljes potenciális energiáját írjuk fel:

$$\Pi_p = \sum_{e=1}^2 \Pi_p^e - F_y V_3$$

az elemeken megoszló erő nem működik, ezért az egyes elemek potenciális energiája egyenlő a megfelelő alakváltozási energiával. Felhasználva a lokális koordinátarendszerben felírt (még az előző feladatra vonatkozó) kifejezést:

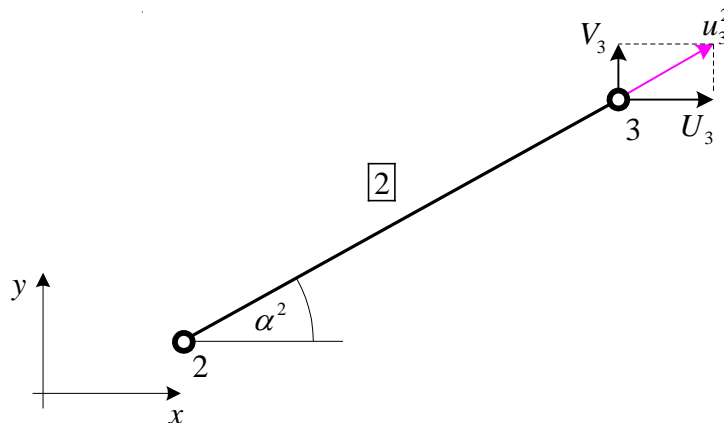
$$\underbrace{\begin{bmatrix} AE \left(\frac{1}{L^1} + \frac{1}{L^2} \right) & -\frac{AE}{L^2} \\ -\frac{AE}{L^2} & \frac{AE}{L^2} \end{bmatrix}}_{\underline{\underline{K}}} \underbrace{\begin{bmatrix} u_2 \\ u_3 \end{bmatrix}}_q = \underbrace{\begin{bmatrix} \frac{f_x L^1}{2} + \frac{f_x L^2}{2} \\ \frac{f_x L^2}{2} + F_x \end{bmatrix}}_f, \text{ a két rúdra (jelen feladat esetén tehát) az}$$

alakváltozási energia:

$$\Pi_p^1 = U^1 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} u_1^1 & u_3^1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_1 E}{L^1} & -\frac{A_1 E}{L^1} \\ -\frac{A_1 E}{L^1} & \frac{A_1 E}{L^1} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_1^1 \\ u_3^1 \end{bmatrix}, \text{ ahol}$$

$$\Pi_p^2 = U^2 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} u_2^2 & u_3^2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_2 E}{L^2} & -\frac{A_2 E}{L^2} \\ -\frac{A_2 E}{L^2} & \frac{A_2 E}{L^2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_2^2 \\ u_3^2 \end{bmatrix}$$

a két különböző elem a megfelelő lokális koordináta rendszerben (bal felső index jelöli) értelmezett $u_3^1 \neq u_3^2$ elmozdulás nem azonos. Hiszen két különböző irányú ξ_1, ξ_2 tengelyhez tartoznak. Ezen probléma csak úgy oldható meg, ha közös koordinátarendszert alkalmazunk, azaz a globális x,y koordinátarendszert.

4. ábra: Az elmozdulás transzformációja a 2-s végeselem esetén

$$\left. \begin{aligned} U_3 &= u_3^2 \cos \alpha^2 & / \cos \alpha^2 \\ V_3 &= u_3^2 \sin \alpha^2 & / \sin \alpha^2 \end{aligned} \right\} +$$

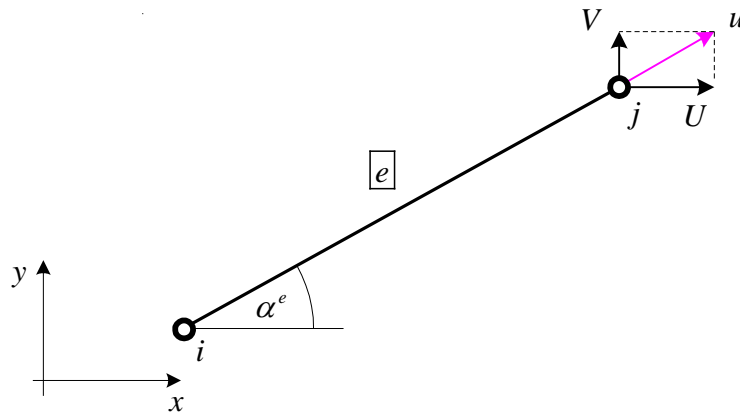
$$U_3 \cos \alpha^2 + V_3 \sin \alpha^2 = u_3^2 \underbrace{(\cos^2 \alpha^2 + \sin^2 \alpha^2)}_1$$

Tehát a 3. ábrán látható geometriai viszonyok alapján a lokális és globális elmozdulások közötti kapcsolat:

$$u_3^2 = U_3 \cos \alpha^2 + V_3 \sin \alpha^2$$

$$u_3^2 = \begin{bmatrix} \cos \alpha^2 & \sin \alpha^2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

Az e elem helyi és globális koordináta-rendszerben vett csomóponti elmozdulásainak transzformációs összefüggése:

5. ábra: Az elmozdulás transzformációja az e-ik végeelem esetén

$$u_i^e = \begin{bmatrix} \cos \alpha^e & \sin \alpha^e \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_i \\ V_i \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} u_i^e \\ u_j^e \end{bmatrix} = \underbrace{\begin{bmatrix} \cos \alpha^e & \sin \alpha^e & 0 & 0 \\ 0 & 0 & \cos \alpha^e & \sin \alpha^e \end{bmatrix}}_{\text{transzformációs mátrix}} \begin{bmatrix} U_i \\ V_i \\ U_j \\ V_j \end{bmatrix}$$

Az e=1 elem elmozdulásának transzformációja ($\alpha^1 = 0$):

$$\begin{bmatrix} u_1^1 \\ u_3^1 \end{bmatrix} = \underbrace{\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}}_{\text{transzformációs mátrix}} \begin{bmatrix} U_1 \\ V_1 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

Az e=2 elem elmozdulásának transzformációja ($\alpha^2 \neq 0$):

$$\begin{bmatrix} u_2^2 \\ u_3^2 \end{bmatrix} = \underbrace{\begin{bmatrix} \frac{2}{\sqrt{5}} & \frac{1}{\sqrt{5}} & 0 & 0 \\ 0 & 0 & \frac{2}{\sqrt{5}} & \frac{1}{\sqrt{5}} \end{bmatrix}}_{\text{transzformációs mátrix}} \begin{bmatrix} U_2 \\ V_2 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

Így az alakváltozási energiák a globális elmozdulásokkal kifejezve:

$$\Pi_p^1 = U^1 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_1 & V_1 & U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 0 \\ 0 & 1 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_1 E}{L} & -\frac{A_1 E}{L} \\ -\frac{A_1 E}{L} & \frac{A_1 E}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_1 \\ V_1 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

$$\Pi_p^2 = U^2 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_2 & V_2 & U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{2}{\sqrt{5}} & 0 \\ \frac{1}{\sqrt{5}} & 0 \\ 0 & \frac{2}{\sqrt{5}} \\ 0 & \frac{1}{\sqrt{5}} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_2 E}{L^2} & -\frac{A_2 E}{L^2} \\ -\frac{A_2 E}{L^2} & \frac{A_2 E}{L^2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{2}{\sqrt{5}} & \frac{1}{\sqrt{5}} & 0 & 0 \\ 0 & 0 & \frac{2}{\sqrt{5}} & \frac{1}{\sqrt{5}} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_2 \\ V_2 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

A kijelölt szorzásokat elvégezve:

$$\Pi_p^1 = U^1 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_1 & V_1 & U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_1 E}{L} & 0 & -\frac{A_1 E}{L} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ -\frac{A_1 E}{L} & 0 & \frac{A_1 E}{L} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_1 \\ V_1 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

$$\Pi_p^2 = U^2 = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_2 & V_2 & U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{4A_2 E}{5L^2} & \frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{4A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} \\ \frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{A_2 E}{5L^2} \\ -\frac{4A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{4A_2 E}{5L^2} & \frac{2A_2 E}{5L^2} \\ -\frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{A_2 E}{5L^2} & \frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{A_2 E}{5L^2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_2 \\ V_2 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix}$$

A szerkezet teljes potenciális energiája:

$$\Pi_p = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_1 & V_1 & U_2 & V_2 & U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{A_1 E}{L^1} & 0 & 0 & 0 & -\frac{A_1 E}{L^1} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & \frac{4A_2 E}{5L^2} & \frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{4A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} \\ 0 & 0 & \frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{A_2 E}{5L^2} \\ -\frac{A_1 E}{L^1} & 0 & -\frac{4A_2 E}{5L^2} & -\frac{2A_2 E}{5L^2} & \left(\frac{A_1 E}{L^1} + \frac{4A_2 E}{5L^2} \right) & \frac{2A_2 E}{5L^2} \\ 0 & 0 & -\frac{2A_2 E}{5L^2} & -\frac{A_2 E}{5L^2} & \frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{A_2 E}{5L^2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_1 \\ V_1 \\ U_2 \\ V_2 \\ U_3 \\ V_3 \end{bmatrix} - F_y V_3$$

Ha figyelembe vesszük a kinematikai peremfeltételt, hogy $U_1 = 0, V_1 = 0, U_2 = 0, V_2 = 0$, vagyis az első négy sor és oszlop szorzódik nullával, akkor az energia kifejezés lényegesen egyszerűsödik:

$$\Pi_p = \frac{1}{2} \begin{bmatrix} U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \left(\frac{A_1 E}{L^1} + \frac{4A_2 E}{5L^2} \right) & \frac{2A_2 E}{5L^2} \\ \frac{2A_2 E}{5L^2} & \frac{A_2 E}{5L^2} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_3 \\ V_3 \end{bmatrix} - \begin{bmatrix} U_3 & V_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} F_y \\ 0 \end{bmatrix}$$